

Elkallódott múltunk nyomában

Bevezetés

A magyar nép ősei évszázadokkal a honfoglalók előtt telepedtek meg a Kárpátmedencében. *Nyelvünk feltehetően ősbibb ezen a földön, mint környezetünk többi népének nyelve.* A történetírás a honfoglalók által itt talált, többségében magyar nyelvű lakosságot¹ *szolganépnek* nyilvánította, de nem tartotta *magyarul beszélőnek*. A magyar nép nagyobb, Kárpátmedencében régebben honos tömege, ilyen módon a magyar múlt feltárásából mind a mai napig kirekesztődött. A kutatási úrt szomszédaink elméletgyártói ügyesen kihasználták és a honfoglalás előtti lakosságot saját elődeiknek nyilvánították. *Idegen elmétek üledéke taktarja el múltunkat, minek következtében kárpátmedencei történelmünk archaikus, honfoglalás előtti része elkallódott.*

Az ittkövetkező tanulmány elsősorban demográfiai alapon szemléli az őskor népmozgalmait, majd a történelem alakulását, és *igyekszik bizonyítani a magyarság folyamatos jelenlétét a honfoglalás előtti korban.*

1. A történelemírás tévedései és a következmények

Az írásbeliség kezdete előtti időkben *szájhagyomány* helyettesítette az írott történelmet. Az első történelemírók a regösöktől és a mesemondóktól hallottakat foglalták írásba. Az ily módon létrejött szövegek inkább mesegyűjteménynek tekinthetők, mint a múlt hiteles krónikájának. A valóság-megközelítés igénye a görög és a római történelemírásban lépett fel először, de csak a középkor végére vált általános követelménnyé. *A mondáktól immár megtisztított történelemírást továbbra is súlyos félreismerések és tévedések terhelik, melyeknek következményei olykor korunkig kihatnak a napi politika alakulására is.*

Példák :

1) Az a *hiedelem*, hogy Európa területén az ókorban és a középkor első felében 100-300 évenként *cserélődtek a népek*. A *valóságban* a földművelés elterjedése *után* a *megtelepedett* őslakosság megmaradt, csak az uralkodó réteg cserélődött. **A történelem előtti időkben általában nem a népek haltak ki, csak a neveik; a névadó, vezető törzsek felszívódtak a körülöttük élő nép soraiba.** A történetírók mentségére szogál, hogy abban az időben alig volt még homogén nép, de a többségi nyelv többnyire már megegyezett a terület jelenkori nyelvével.

2) Közép- és ókori történetírók saját koruk történelmi paramétereit gyakran tették át egy olyan elmúlt korba, ahol a források majdnem teljesen hiányoztak. *Gyakori eset egy-egy népnév múltba való visszahelyezése:* Anonymus többször élt ezzel a lehetőséggel: pl a **blachokat** (románokat) jó 300 évvel korábban (a honfoglalókkal együtt) léptette fel a Kárpátmedencében.

A *jelenkori magyar történelemírás is későbbi évszázadok szaporodási rátáit helyettesíti a múltba*

3) A *krónikák a csatákban résztvevők és az elesettek számát felkerekítették, sőt megsokszorozták.* Így a XIII.-XIV. sz. magyar krónikásai 210 ezer honfoglaló harcost

---

¹.Összes árpádkori krónikaírónk elkövette ezt a hibát

említenek, vagyis legalább 1 millió magyart zúdítanak a Kárpátmedencére².

A magyar történelemírásnak a fenti (1-3) téves szemléleteken túlmenően még Anonymus alaptézisét is be kellett bizonyítani, miszerint: "a magyar nép túlnyomó többsége a honfoglalók egyenes leszármazottja. A tézis csak úgy képzelhető el, ha a) a honfoglalók többen voltak b), mint a Kárpátmedence előzőleg megtelepült lakosai és b) a két népcsoport együttesen a XV. sz. elejére 4,000000-ra fel tudott szaporodni. Történészeinknek nem kis erőfeszítésbe került a három feltétel teljesítését hihetővé tenni: ezért 1) felemelték a honfoglalók számát 400000-re³ a honfoglalás előtti őslakosság számát 200000-re redukálták⁴. Ez az ügyeskedés a megtelepült lakossággal szemben többségben tüntette fel a honfoglalókat, így hihetővé vált az őslakók "elmagyarosítása". A Kárpátmedence honfoglaláskori 200.000 km²-re becsült lakható területén 200000 megtelepült esetében a **népsűrűség 1/ km²** lenne. 3) A szaporodási rátát felemelték 3,5-4,0 ‰-re évenként (a honfoglalástól Mohácsig terjedő egész korra vonatkoztatva)⁵

Az 1)- 3) alatt közölt értékek a valóságban következőképp alakultak (jelzés @-val)

@ 1) A honfoglalók száma **70.000 körül** lehetett. (Mályusz Elemér és Makkay János becslései) Hasonló eredményre jutunk, ha figyelembe vesszük, hogy a korszak hódító hadai maximálisan 100000 főt tettek ki, és a Vereckénél bejövő magyarok előzőleg Etelközben a bolgárokkal súlyos, nagy veszteséggel járó csatát vívtak.

Első krónikaíróink még milliós sereg beáramlását tartották valószínűnek⁶. A XIX- XX sz. történészei belátták, hogy nagy seregek mozgását a korabeli útviszonyok nem tették lehetővé, ezért becsléseik 70 és 500 ezer között mozogtak. Győrffy 400000-es honfoglaló sereget ad meg, 100000 főre becsülve az etelközi veszteségeket.⁷

@ 2) Teljességgel lehetetlen elképzelés, hogy a Kárpátmedence IX. sz.-i megtelepedett lakossága mindössze 200.000 főt tett volna ki. Velleius Paterculus római történetíró⁸ leírása alapján Julius Beloch demográfus⁹ a Római Birodalom Dunai Provinciáinak *népsűrűségét időszámításunk kezdetén 5/km²-re becsülte*. A IX. sz.-ig (figyelembe véve a Kr. u. I. évezred alacsony szaporodási rátáját) a Kárpátmedence erdőmentes területeinek népsűrűsége elérhette a 6-8/km² a lakosság száma pedig az 1,2-1,6 milliós értéket. @ 3) Az ókorban és a középkorban

² Győrffy: Einwohnerzahl 7. old. 15. sz. lábjegyzetben idézi a történelemírók honfoglaló harcosok számára vonatkozó becsléseit.

³ Győrffy Gy. Einwohnerzahl ....in Ungarn....Akadémiai Kiadó 1960. 7. old.

Ez az érték a középkorban lehetetlen, mert akkor az útviszonyok miatt a hadak maximális létszáma .....100000 fő körül mozgott. (Magyarázat l.később) ...

.. ⁴ Idézett mű: 9. old. Ennyire ritkán lakott terület a korabeli paraszti lakosságú Középeurópában nem fordulhatott elő, megfelel egy steppei népsűrűségi értéknek (1/km²). Magyarország az akkori Európa egyik legnagyobb összefüggő mezőgazdasági területe volt, ahol a paraszti gazdálkodás már 5000 év óta ismert volt). Időszámításunk kezdetén **Velleius** római történetíró alapján **Beloch** demográfus szerint a *Római Birodalom dunai provinciáinak* népsűrűsége kb 5/km² lehetett. A *Kárpátmedence erdőmentes területeinek* népsűrűsége a honfoglalás korára elérhette az 5 és 7/km² közötti értéket, megfelelve hasonló helyzetű európai országok korabeli népsűrűségeinek.

⁵ Kiszámított érték a Győrffy által megadott 600000- es honfoglaláskori lakosságszámból és a XV. század végére a dézsmajegyzék szerint kimutatott kb 4.000.000- nyi összlakosság adataiból.

⁶ Győrffy id. mű 7. old. 15. sz. lábjegyzet

⁷ Idézett mű: Győrffy Einwohnerzahl .9. old.

⁸ Velleius Paterculus római hadvezér résztvett a Kr. u. 9-10 közötti nagyerejű pannon felkelés leverésében, mint a római erők vezérének helyettese. Mint történetíró leírta a pannon felkelés történetét. A felkelésben résztvevő pannon és illir lakosság lélekszámát 800.000-re becsülte.

⁹ Julius Beloch német demográfus, egyetemi tanár Rómában a XX. sz. első felében.

4 ‰-es és nagyobb növekedési ráta csak *elvéve* és legfeljebb *néhány évtizedig* volt érvényben, de csak *kisebb területeken*. Az *átlagos szaporodási ráta az ókorban* (kivéve az időszámításunk kezdete előtti évezredet) és *a középkor első felében egy ‰ körül volt évenként.*¹⁰

..A honfoglalás elhíttetése érdekében kifejtett történetírói buzgólkodás **segítette szomszédaink területszerző mesterkedéseit. Eredmények : 1) A magyar nyelvet, a Kárpátmedence élő nyelveinek legősebbikét, szomszédaink kései jövevénynek tekintik (l. román bozgor), mely körülmény nagyon elősegítette a. 2) Területi csonkításokat a trianoni békében.**

Tanulmányunk célja bizonyítani, hogy *a magyar nyelv nem a honfoglalókkal jött be a Kárpátmedencébe, hanem sok-sok évszázaddal előtűnik. A magyar nép egy kis hányada származik csupán a honfoglalóktól, túlnyomó többségük (80% felett) pedig egy ugyancsak magyarul beszélő, ősparaszti, kárpátmedencei néptől.*

2. A nyelvek és népek kialakulása a történelmi idők kezdetéig.

2.1 Ősidők. Gyűjtögető életmód.

Tengődés állandósult nélkülözések között

A jégkorszakban az emberiség a földművelést még nem ismerte. A kb 150.000000 km² kiterjedésű szárazföldnek mintegy a fele volt lakott, mely területen hozzávetőlegesen 4.000000 ember élt¹¹⁻¹². (Népsűrűség 0.001/ km² alatt.) Az összeverődött hordák létszámuknak megfelelő, de nem túl kiterjedt (max. néhány 100 km²) területeket tartottak ellenőrzésük alatt, ahová nem közülük való a lábát sem tehetette be. Ez volt az emberiség történetének legkritikusabb időszaka: bizonytalan élelmezés, időnkint éhínségektől pusztított populáció. Ingadozó létszámuk *átlaga* alig változott. Kb négy millióan élték túl a jégkorszakot. Az erdőkben gyűjtögetve tengették életüket, míg a neolitikumban a földművelés beindulása véget vetett az előző időszak létbizonytalanságának.

2.2 A földművelés nyomában terjed az emberiség

¹⁰ *Egész történelmünk folyamán szomszédaink szaporulata túlszárnyalta a mi népnövekedésünket, miközben nyelvterületünk folyvást zsugorodott. A 3,5-4,0 ‰-es szaporulattal Európa leggyorsabban növekvő nemzete lettünk volna. A valóság 1-2 ‰, azaz a Kárpátmedence lakossága a honfoglalástól Mohácsig nem négyeszeresíthetett meg, legfeljebb az induló értékek (megtelepedettek + honfoglalók együttesen) kétszeresét érte el.*

¹¹ Colin Mc Evedy and Richard Jones : Atlas of World Population History : Görbe a 347. old.

¹² G. Kurth Die Bevölkerungsgeschichte des Menschen c. művében a jégkorszak végére csak 1,5 milliónyi túlélőt becsül, viszont két duplázódást számol 6000-ig, ami földművelés nélkül nehezen képzelhető el

A jégkorszak vége felé következett be az emberiség történetének döntő fordulata : A

Középkorban : az Ember elkezdte gyűjtögetett élelmiszerkészleteit saját maga által termeltekkel kiegészíteni. Az élelmiszer termelésre való teljes áttérésig hosszú idő telt el. Még tovább tartott a forradami újítás elterjedése. A kezdetben lassan , majd mind gyorsabban térthódító földművelés megszüntette az éhezést .Az első mag elültetésétől a nagy területekre kiterjedő általános mezőgazdasági termelésig 3-6 évezred telhetett el.

Ebben az időszakban a föld megmunkálása még archaikus módon (*u.n.kapás művelés* , *eke nélkül*) történt . A termelés mégis annyira megnövekedett, hogy élelmiszerkészletek halmozódtak fel és a nem paraszti környezethez képest túlnépesedés állott be. A népfellegl át vándorolt a majdnem lakatlan szomszédos környezetbe . A kisebb-nagyobb csoportokban való *vándorlást*, majd *megtelepedést a földművelés meghonosításával az új környezetben nevezték migrációnak* . A nagy vándormozgalom egész Európára kiterjedt és évezredek át tartott , miközben a Föld arculata úgy a populáció mit a növényzet szempontjából gyökeresen megváltozott . Az ókorban a szaporodási ráta a Kr. születését megelőző évezredben érte el a maximumát 1,3 ‰-et évenként , (vagyis a lakosság 500 évenként kétszereződött.) Az érzékelhető növekedés kezdetétől ,(azaz kb Kr. e. 5000-tól Kr. születéséig) 5,000000-ról 190 millióra emelkedett a Föld össznépessége. Ez a hatalmas , közel 40-szeres növekedés példa nélkül áll az emberiség történetében.¹³ **Az ember birtokába vette a Földet** , bár a népsűrűség még igen alacsony volt , (A lakott területeken 2,5/km² körül).

2.3. A migráció és a nyelvek kialakulása.

A modern nyelvek kialakulását a migráció idején nagy népesség beáramlás alapozta meg , mégis majdnem mindenütt fellelhetők a migráció előtti időből visszamaradt őslakosnyelv maradványok is (az ú.n. *substratumok*). A Kárpátmedencében ilyen nyomok nincsenek .

2.3.1.Ősember az újkőkor előtt a Kárpátmedencében.

Az ő- és középső kőkorszakban a Kárpátmedence lakóinak antropológiai fejlődése az általános európai fejlődéstől elszigetelten alakult. A terület népsűrűsége egészen a neolitikumig nagyon gyér volt = (a gyűjtögető életmódnak megfelelően 0,001 ‰/km²) alatt. A populáció gyakran cserélődött, ezért (Nyugateurópával ellentétben) a Kárpátmedence első lakosai antropológiailag nem hatottak a későbbi korokban itt élő embertípusok kialakulására. Az első ősember maradványait a Magyarországon Vértesszőlősön találták . A lelet mintegy *félmillió* évesnek bizonyult , de csak kis területen volt elterjedt . A típus aránylag rövid ideig tartotta magát (néhány10000 évig). A jégkorszak egész folyamán többször vándorolt be ősember a Kárpátmedencébe, többek között az úgynevezett *neandervölgyi* ember is. Általában barlanglakók voltak, akik a legkülönbözőbb irányokból érkeztek a Kárpátmedencébe. A félmillió év folyamán soha és sehol nem alkottak összefüggő lakosságréteget, ezért nincs kimutatható hatásuk a migráció után kialakult nyelvekre. Európa más részein ezzel szemben előfordulnak ősnelv nyomok az élő nyelvekben is. .... .

¹³ Colin Mc Evedy id. mű 344. old.

2.3.2..A migráció.Ősparasztok a Kárpátmedencében.

A Közelkelet volt a földművelés bölcsője és a migráció kiindulópontja. Innen áramoltak széjjel az ősparasztok a szélrőzsa minden irányába, a gyűjtögető népek majdnem lakatlan területeire. A következő 2.3.2.1. -2.3.2.4. bekezdések a Kárpátmedencébe benyomuló migrációs hullámok sokoldalúságáról kívánnak áttekintést adni.

2.3.2.1. Neolitikum = Ujkőkor. A paraszti gazdálkodás Kisázsziából már a VIII. évezredben áterjedt a Bakánra , innen a VII. évezred végére a Kárpátmedencébe ,annak déli felébe. Az itt átmenet nélkül kialakult *első virágzó mezőgazdasági kulturát, a Kőrös kultúrát* valószínűleg a nagy tömegben délkeletről bevándorló parasztlakosok honosították meg . A neolitikus paraszti kulturák összefüggő településterületei alakultak ki a *Dél-Alföldön , a Duna keleti , aTisza mindkét partján, a Dunántúlon a Drávától északra húzódó sávon, a Duna nyugati partján a Sióig, A Felső-Tiszán a Szamosig, a Kraszna völgyében Erdélyig.*¹⁴ A Kőrös-kultúra több mint egy évezreden át tartó békés fejlődés korszaka volt. A harci fegyverek hiányoznak a leletekből. Négyszögletes házaik a korszak második felében a föld felszínén épülnek és hosszú időn át *megtelepült életmódra utalnak*. A folyók mentén falvaik néha több száz méteren át húzódnak. Élelmzésük gabonatermelésre, állattartásra és halászatra alapozódott. Telepeik a korszak megszűnte után nem folytatódtak. Nyugatról érkezett a Dunántúltra a Kőrös kultúra vége felé **a dunántúli vonaldíszes kultúra** és az Alföldön a kőrös kulturából alakult ki **az alföldi vonaldíszes kultúra.**Dél felől hatolt be ebben az időben Erdélybe a **Vinca kultúra**. Edényeken és Alsótárlakán agyagtáblácskákon található jelek emlékeztetnek a mezopotámiai írásra. **3800-3200 Tiszai kultúra**. Ugyancsak délről érkezett a kőrös kultúra területére. Jellemzői a vízparti, sűrűn lakott és századokon át egymásfelé épült falvak (a régi házromokon álló települések), az ún. *tellek*. Megjelenik az első fém, a réz is.

2.3.2.2. A rézkor. 3200-2000.

Száraz klíma nagyállat tartással. A tiszai kultúrából képződött a **tiszapolgári kultúra** (nagyállattartás, rézbányászat) A 3. évezred végén délkelet felől nagyállattartó-földművelő csoportok jöttek az országba, a **bodrogkeresztúri kultúra** hordozói .(Pásztor arisztokrácia.) A Dnyeper felől a gödörsíros kultúra érkezett aTiszántúltra (*kurgános temetkezés*) A késő rézkorban a Kárpátmedencében a **baden-péceli kultúra** volt elterjedve, mely Kelet-Thráciából származott és kulturális kapcsolatai voltak a keleti mediterrán vidékkel is. Az eddigiekben ,a 2.3.2. fejezet csak a migráció főbb csoportjait sorolta fel. A beáramlás minden irányból történt (az irányok aláhúzva),mégis a *többség dél-délkelet felől érkezett*. A betelepülő ősföldművesek és azok utódai a bronzkor kezdetéig (Kr. e. 2000) olyan mértékben népesítették be a Kárpátmedencét , hogy ettől kezdve a kor termelékenységének megfelelő telítettséggel kell számolni. A nagy létszámban megtelepedett paraszti lakosság etnikai és nyelvi jellege a honfoglalásig lényegében már nem változhatott. A népesség röghöz tapadó tapadó paraszti többsége a közbülső időszakban helybenmaradt ¹⁵. *Az ország soha nem vált lakatlanná ,a lakosság legfeljebb részben cserélődött.* Az említett lakossági stabilitás figyelembevétel *a bronzkortól kezdve csak a fontosabb kultúrhatások* megemlítésére

¹⁴ A magyarországi Kőrös kultúráról bővebben I. Magyarország Története tíz kötetben. Akadémiai Kiadó,1984. I.kötet 120-125.old.

¹⁵ Magyarország Története, Akadémiai Kiadó 1984 I . kt, 147

korlátozódik az őstöténet ismertetése.

Hogy mikor válhatott *az ősparaszti népegyveleg többségében magyar nyelvűvé*, azt nehéz megbecsülni. Valószínű már igen korán, mert minél nagyobb a népsűrűség, annál több betelepülőnek kell érkeznie egyidejűleg, hogy kialakulhasson egy új nyelvi többség.

2.3.2.3. A bronzkor. 2000-800.

Korai bronzkor. Az első nagy bronzkori egység a Kárpátmedence szívében a **nagyrévi kultúra** égei-balkáni hatásokkal. *Nagyméretű tell telepek jellemzik.*

Középső bronzkor. 1700-1300. Két alapnépesség állt itt egymással harcban. Az Alföldön a Tisza vidéknek még a neolitikorból származó **tell kultúráját** folytatják. (*csontvázas temetkezés*). A többi országrészben a *hamvasztásos temetkezés* van elterjedve. Ide sorolandó a Duna menti **vatyai kultúra** (*urnás temetkezés*). Jól kiépített erődrendszerük volt. Az Erdély felett uralkodó **várakban lakó nép** is hamvasztotta a halottait. Politikai szervezetük nagyon hasonlított az évezreddel később ugyanott kialakult dák civilizációhoz¹⁶.

Késő bronzkor . 1300-800. A Rajna és az Alpok vidékéről támdta meg a 13. sz.-ban a Kárpátmedencét a **halomsíros kultúra** népe. A terület északi és nyugati részét elfoglalták.

Az ezt követő katasztrófa folytán (melyről nem lehet megállapítani, hogy tulajdonképpen mi is volt) a Kárpátmedence lakosságának egy része (az északi rész kivételével) elpusztult. A 12. sz.-ban a középeurópai **urnamezős kultúra** népe veszi birtokba a Kárpátmedencét.

2.3.2.4. A vaskor. 800-35, vagyis a Kárpátmedencei római hódítás kezdetéig.

Korai vaskor. Kelet felől **szkíta-kimmér** steppei kultúrájú törzsek érkeznek a Kaukázus felől (nagyállattartók, csontvázas temetkezés, kurgánok) Keletmagyarországra.

Hallstatti kultúra. 750- 400. A VII. sz.-ban az Alpok és Délnémetország irányából **kelta uralkodó törzsek** szállták meg a Dunántúlt. Régészeti tanúságok szerint vékony arisztokrata rétegről van szó¹⁷. Magaslati telepeken sáncokkal övezett központokat képeztek ki (pl. Szent Vid Velem mellett). Ezek a központok már városias jelleget mutattak fel.¹⁸ A kelták a halstatti kultúra vezető hatalma voltak és a rómaiak idők előtt uralták egész Európát. Civilizációjuk semmi este nem alárendelt a rómaival szemben. Vannak területek, pl. a vasipar, ahol határozottan megelőzték őket. Vékony uralkodó rétegüket nem védte egy erős katonai szervezet, így a rómaiak az ezredfordulóig mindenünnen kiszorították őket.

Steppei eredetű, valószínű szkíta vezetőréteg az Alföldön és Erdélyben. Kelet-Magyarország a 6. sz. vége felé egy nagy területre kiterjedő lovasnomád népi konglomerátum részévé lett.

La Tene kultúra. 400- 35. *Újabb kelta hulámok* érkeztek a Kárpátmedence területére. Kr.e. 200 körül volt a magyarországi kelta kultúra fénykora. A kelta kultúrát egy, a

¹⁶ Mint 15 l.j. 159.fk

¹⁷ Szántó Imre: Hévíz története. 27. old. : " A legkorábbi kelta leletek vékony hódító réteg megjelenéséről tanúskodnak."

¹⁸ L. 14.sz. l.ábjegyzetben id. mű 183. old. "...a leigázott őslakosság kezdetleges jobbágyság formájában szolgált idegen urainak "

megelőző korszakokban még nem létező civilizáció jellegzetes megnyilvánulásai stb fémjelezi így a fejlett vasművesség, városok (oppidiumok) kialakulása, fazekas korongok ismerete, pénzverés. A korszak végén következtek be a rómaiak első betörései a Kárpátmedencébe.

A **dákok** kr. e. 60 körül Borebistas alatt egyesítették a déli Kárpátoktól északra és délre fekvő területeiket, majd elfoglalták a dunántúli kelta tartományok jó részét is. A történelemírás közvetlenül megelőző korszakban, mely a vaskor kezdetétől Pannónia római megszállásáig tartott, a Kárpátmedencében a történetírás többnyire a hódítókat tartotta nyilván. Ilyen törzsek voltak: a *szkíták*, az *illírek*, a *kelták* és a *dákok*. A Kárpátmedencét a vaskorban kitöltő parasztnép része volt a *pannon*, amelynek etnikai hovatartozása ismeretlen.

3. A rómaiaktól a honfoglalásig.

3.1. Római uralom Pannóniában és Dáciában : Kr.e 35.- Kr.u. 376. Dácia 106-271.

3.1.1. Pannónia meghódítása és kolonizálása. Julius Caesar uralkodása alatt, Kr. e. 35-ben kezdődött a rómaiak térhódítása a Kárpátmedencében. Elsőként a Dráva-Száva között vették birtokukba. Nincs tisztázva a *pannonok* nyelve. Egyes források illíreknek vélik őket, de (egy-két sírfelirattól eltekintve) a hatalmas területen hiányoznak a nyelvi bizonyítékok. (szubsztrátumok) **3.1.1.1. Pannónia birtokbavétele.** Alig 20 éves római uralom után, Kr. e. 14-ben az új hódítás leigázott pannon lakossága fellázadt. A felkelést Kr. e. 13. és 9. között súlyos harcok és büntető hadjáratok követték. A leverett pannon törzsek fiataljait rabszolgának adták el. Kr. u. 6-ban újabb, az előzőnél sokkal nagyobb erejű lázadás tört ki ugyanazon a területen. A lázadás leverésére be kellett vetni a birodalom teljes katonai erejét. A büntető hadjáratot Tiberius, a későbbi császár vezette. Helyettese Velleius Paterculus volt, aki történetíróként megírta a pannon felkelés történetét. Szerinte a felkelés leverésére 200.000 főnyi katonaságot kellett összevonni. Julius Beloch demográfus ebből az adatból a Dunai Tartományok 5,0 fő/km². A felkelésben Pannónia és Illyricum lakosságából mintegy 800.000-en vehettek aktívan részt, aki a XX. század elején a római egyetem professzora volt, Velleius adatai alapján a dunai provinciáknál (köztük Pannóniában) 5/km² - et valamivel meghaladó népsűrűséget állapított meg. Tiberius hadjáratának befejezése után (Kr. u. 8-ban) bekövezkezett a lázadó lakosság széttelepítése egész Pannóniába és a fiatalok további rabszolgasorba való elhurcolása. A terület századokon át a rabszolgakereskedelem egyik bázisává lett, minek következtében nagymértékben elnéptelenedett¹⁹. *Innen ered a Dráva-Száva közének máig fennálló neve: Sclavonia = rabszolgák földje, mely név később Szlavóniává alakult át. Szóba sem jöhettek az évezred elején a szlávok, mint névadók, akik akkor még más neveken az orosz-fehérorosz őserdőken tanyáztak, és a Kárpátmedencében jó 400 évvel később jelentek meg.*

3.1.1.2. Pannónia konszolidációja és fejlődése a római uralom idején. A Kr. u. első évszázad Pannonia úthálózatának kiépítésével, a limes, azaz a dunamenti védelmi vonal megerősítésével (katonai táborok, hadi utak és telepítések) a Borostyánút megépítésével (Nyugatmagyarországot északi irányban átszelő út) és egyéb fontos útépitések mellett a

¹⁹ Magyarország története ld. mű I. kt. 202. old.

Vaskapu és a Kazán szoros 130 km hosszú útjának elkészítésével telt el. Kiepült egy kereskedelmi hálózat és római jogú városok (coloniák és municipiumok) létesültek. Közöttük a legfontosabb a "Colonia Claudia" = Savaria = Szombathely volt. A 2. században már monumentális capitolumi szentélyeket is építettek, így Savariában és Scrabantiában = (Sopron). A III. szd. végén létesült a legyőzött szarmaták települését körülvevő nagyméretű sáncárok az ún. Csörsz Árka, mely egy, az Alföld északi és keleti peremén végighúzódnó védelmi rendszer volt. A szállítási nehézségek kiüszöbölése érdekében, hogy Pannónia ne szoruljon gabonabevitelre, erőteljesen fejlesztették a mezőgazdaságot: a IV. sz.-ban a tartomány már gabonát exportált (valószínűleg a nagybitokok, a latifundiumok túlsúlyba kerülésének következtében). A Szerémségben újratelepítették a Kárpátmedence annon felkelés után felhagyott leghíresebb borvidékének szőlőit. Erdőket irtottak és a Siót csatornázták stb.. A források Pannóniát 360 körül "minden tekintetben gazdag tartománynak" mondják.²⁰ A IV.évszázadban a rómaiak kőből épített erődökkel erősítették meg a límest. **3.1.1.3. Népsűrűség, telepítések és romanizáció.** Pannónia Julius Beloch által számított népsűrűségét igazolja az a körülmény is, hogy a tartomány négy római légiót²¹, tudott élelmezni (tehát családtagokkal + megszálló hivatalnokokkal együtt legalább 100000 embert, vagyis népsűrűsége megfelelehetett az akkori idők földművelői átlagának (erdőmentes területen) kb 5/km²-nek.

Telepítések. Nagyobb mértékű betelepítésre Pannóniában *nem volt szükség*, (Dáciával ellentétben), ami a tartomány parasztokkal való telítettsége mellett szól. A annon felkelés leverése után a lázadókat az egész területen széttelapították. A barbár szomszédsággal való csatározásoknál békítő akcióként a legyőzöttek egy részét Pannóniába telepítették át. Így kerültek a III. sz.-ban markomannok és a IV. sz.-ban szarmaták a Dunántúltra.

Bevándorlások. A római uralom első két évszázadában három bevándorlási hullámból származtak a többnyire kereskedelemmel foglalkozó római polgárjogú és többé-kevésbé latinul beszélő telepések: 1) A római korszak elején (Tiberius alatt) érkeztek az Itáliából bevándorlók

2) Traianus (1. évsz. vége) alatt a Rajnátról és Galliából.

3) Septimus Severus alatt (3. évsz. eleje) a Közelkeletről. (Szírek).

A tudatos romanizálás a Birodalomban a 25 évet leszolgált, (leszerelt) katonák letelepítésével, ún. dedukciós kolóniák létesítésével (földosztással és római polgárjog adományozásával) történt. Galliában és más tartományokban évszázadokon át létesültek ilyen kolóniák, míg Pannóniában csak 100 évig. Az utolsó dedukciós kolóniát a 2. évsz. elején Traianus alapította.²² A várost "Colonia Ulpia Traiana"-nak, másképp Poetovionak hívták. Jelenleg a szlovéniai Ptuj áll a helyén a Dráva völgyében. (10 km-el keletre Maribortól). A II. századtól kezdve a légiók katonáit már nem romanizált területéről sorozták, sőt még később a barbaricumban verbuválták, így a később leszerelt katonák teljesen elégtelen latinságuk miatt nem voltak alkalmasak "dedukciós kolóniák" alapítására, vagyis romanizálásra.

Egyéni alapon az I. sz. kezdetétől osztogattak római polgárjogot, elsősorban a törzsi arisztokrácia és a földbirtokos osztály tagjainak, *túlnyomóan keltáknak*. A III. sz.-tól (Caracalla alatt) minden szabad született egyén római polgárnak nyilvánított. A polgárjog tömeges elnyerése általános analfabétizmus mellett természetesen nem hozott magával nyelvtudást. A latinul értők kisebbségben maradtak, még kisebb lehetett a latinul beszélők száma. A beszélt vulgár latin, illetőleg a dunai romanizmus fogyatékosága, a III. és IV. sz.-

²⁰ Expositio totius mundi et gentium. 57. pont. Sources Chretiennes No, 124 Paris 1966. 196. (5.sz. l.j. Magy. Orsz. Tört. I. kt 255. old)

²¹ Magyarország története. Id mű I. kt. 213. old.

²² Magyarország . történeti kronológiája . Akad. Kiadó Bpest 1982. 24. old.

ban közhelyként ismert váddá vált²³. Pannóniában nem állott olyan hosszú idő rendelkezésre az analfabéta tömegek romanizációjára ,mint Galliában ,Hispániában és más déli tartományoknál. Valószínűleg a pannonok anyanyelve is távolabb állt a latintól ,mint a román nyelvcsaládhoz tartozó országoké.

A római hatalom kivonulása után egy nyelvi romanizációtól majdnem mentes ,de római civilizációtól áthatott lakosság maradt vissza Pannóniában. A tartományt elhagyó latin nyevűek csak tört részét tehették ki a maradóknak. A pannonok átvették a rómaiak előrehaladott mezőgazdaságának termelési módszereit , elsősorban a szőlő és a bor termesztés terén. Pannóniában ilyen értelemben beszélhetünk csak romanizációról .A Kárpátmedence lakóinál a borhoz kötődés hagyományai, és az őseiktől örökölt ismeretek folyamatosága mind a mai napig fennmaradt .

3.1.2. Dácia meghódítása.A dákok , egy a thrákok népcsaládjához tartozó balkáni népcsoport , a Kr. e. I. évsz.-ban tűnt fel kárpátmedencei térhódításával , aminek talán egyik oka az volt , hogy előzőleg a rómaiak , a Kr.e. II. sz.-ban az egész Balkánt meghódítva ezt a népet északra szorították. A Dunától északra ,Erdély hatalmi központtal alakult ki egy dák állam , melynek vezetői magas hegyeken épült várakban éltek . A várak ne csak külső ellenségtől védték lakóikat hanem *a kíméletlenül kizsákmányolt köznép ellenében is.*

Dácia leigázása .Az I.évsz. közepén Boirebistas dák király egyesítette a dák törzseket , majd uralma alá hajtotta majdnem az egész Kárpátmedencét. Halála után a dákok állama szétesett és csak egy évszázad után egyesült újra. Decebal került uralomra , aki háborút kezdett a rómaiakkal . A dákok a hadjáratot elvesztették. Ezután a rómaiak több mint egy évtizeden át készültek Dácia végérvényes megdöntésére : 130 km sziklába vágott hadiút megépítése az Aldunánál , és a Kazán szorosban hajóval járható vízi csatorna létesítése után 101-ben Traianus császár megindította első dák hadjáratát , melyben legyőzte ellenfelét , Decebált . A végső leszámolás mégis csak a 105. és 106. években következett be , amikor is Traianus végérvényesen megsemmisítette a dák államot : Decebált és a a dák vezető réteget likvidálta. Dácia kolonizálása A dákok felső néprétege a római hódításnál elpusztult ,ezért a romanizálás itt sokkal nehezebb feladat volt , mint Pannóniában ,ahol a régi , kelta arisztokácia túlnyomóan helyben maradt és alkalmazkodott a hódítókhoz. Ez a vezető réteg a római polgárjog gyors elnyerése után beolvadt az irányító apparátusba és gyorsan romanizálódott . Ők lettek volna hivatva Pannónia romanizációjára , amely már nem következhetett be. Dáciában idegen telepések képezték a vezetőréteget , akiktől romanizáció nem indulhatott el Ezen túlmenően a dákok végleges leverése után az ország benépesítése céljából Traianus a római birodalom minden részéből hozott nagy tömegben sokféle nyelvű és etnikumú telepest Dáciába²⁴. *Ez a tarka , betelepített népesség ugyancsak alkalmatlan volt a latin kultúra terjesztésére.*Egyes termelési ágazatokban ,pl. az aranybányászatban a bányák művelésére Balkánról származó bányászokat telepítettek be nagy számban. A tartománynak inkább csak a nyugati fele volt megszállva egy (időnkint két) légióval . Belsőszülötteket a légiókba nem soroztak. *Dedukciós kolónia sem volt. (1. 22 sz. lábjegyzet) A 165 éves római megszállás majdnem kizárólagosan katonai jellegű volt , romanizáció még nyomokban sem fodult elő.*A tartomány kiürítése után lakóit az új Dáciában ,a Dunától délre telepítették le .

²³ Id. mű Magy. Tört. I. kt. 235. old.

²⁴ Magy. Tört. id. mű 224. old. 3.lábjegyzet : Eutropius , Breviarium ab urbe condita. Recogn . C. Satini. Leipzig, 1979. VIII. könyv, 6. fej., 2. pont.

3.1.3. Róma küzdelmei a dunai tartományokért. Háborúk és betelepítések. A római uralom vége.

A Birodalom gazdasági virágzása nagy vonzóerővel hatott a limesen kívül élő kevésbé szerencsés népekre, melyeknek állandó törekvése volt a római impérium határain belül való megtelepülés. A határmenti provinciák légiói folyamatos harcban álltak a befelé rohamozó barbár csapatokkal.

3.1.3.1. Háborúk. (A nagyobb harci cselekmények felsorolása.)

Kr. e. 35. A rómaiak megszállják Pannónia egy részét.

Kr. e. 14.; 13 ; 12 ; 11 és 9. Pannon felkelések.

Kr. u 69-79 Vespasianus befejezi Pannónia megszállását.

.85. Dák támadás . 88-ban római győzelem Tapaenél.

Kr.u. 101-102 és 105-106 Traianus leigázza és megsemmisíti Dáciát.

115-117 Jazig-roxolán támadás.

165 -179 Markomann háborúk (Marcus Aurelius irányítása alatt.)

230. Gótok támadása az Aldunánál.

258-60 Általános barbár támadások Pannónia és Dácia ellen.

268-70 Gót támadások. 269 Gepida-vandál mozgás.

271. Dácia feladása.

282-83 Szarmata támadások Keletpannónia ellen .

Diocletianus háborúi 289-290 ; 292-94. a szarmaták- 290-91a jazigok és

a gótok -ellen.295. Háború az Aldunánál a karpok és a bastarnák ellen .

312 Constantinus a szarmaták ellen .

320-24 Erdélyi gótok a szarmaták ellen .Constantinus a gótok ellen .

322 Szarmata támadás Pannónia ellen ; II. Constantius ellentámadása .

335 Vandál-gót beözönlés az Alföldre.

356-358 kvád(szvéb)-szarmata támadás.

374-375 Háború a kvádok és szarmaták ellen..

376 Aldunai barbár betörés, Pannónia feladása

378Megsemmisítő római vereség Hadrianopolisnál.

3.1.3.2. Betelepítések az előzőkben felsorolt háborúk következtében a Birodalomba

A pannon felkelés után az I. sz. elején a lázadó pannonok széttelepítése Pannóniában. 173

a markomannok egy része Pannóniába. 295

A Csörsz- árok létesítése . Karp betelepítés Pannóniába. 332

Nagyarányú szarmata betelepítés. 376-78

Barbár uralom Pannóniában. A tartományt gótok, alánok és hunok özönlük el.

3.1.3.3. Illyricum és Pannónia vezérszerepe a császári hatalom megszerzésében

Az első évszázad derekától , (Vespasianustól kezdve) Pannónia volt a Birodalom katonailag egyik legjobban megerősített tartománya.Hatalomváltozás esetén sokszor az illyr , (közülük is többnyire a pannon) légiók kiáltották ki az új császárt. Az első katonaság által hatalomra kerülő uralkodó 69-ben Vespasianus volt. A második , államcsínnyel a hatalom csúcsára emelt császár 124 évvel később ,193-ban , a felső pannóniai Septimius Severus volt . A III.sz. közepétől , 242- től (Pannónia feladásáig,) 376-ig szinte intézményesített volt a légiók

szerepe a császár választásoknál . Ezen időszakban nem kevesebb , mint 24 császár öltötte magára katonai segédlettel a bíbort . Voltak közöttük jelentős személyiségek ,mint Diokletianus , azután Constantinus (Nagy Constantin). Közülük II. Constantius uralkodott legtovább (24 éven át) . A legtöbb császár csak 1-2 évig, vagy még rövidebben volt hatalmon. Ilyen körülmények között alig érthető, hogy a római uralom a Dunai Provinciákban egyáltalán 378-ig fenn tudott maradni , amikor is a római hadsereg a gótoktól katasztrofális vereséget szenvedett Hadrinopolisnál . Az ütközetben az utolsó pannóniai születésű császár, Valens is életét vesztette.

3. 2. A népvándorlás kora. Hunok és germánok.